

32

Χώρος

Αποψη από τη βεράντα του ατελιέ του Κράξτον στα Χανιά.

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΤΖΟΝ ΚΡΑΞΤΟΝ

Μια επίσκεψη στην κατοικία όπου έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στα Χανιά ο - πολιτογραφημένος Έλληνας - βρετανός ζωγράφος και μια συζήτηση με τον βιογράφο του, Ιαν Κόλινς.

ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΡΙΑΕΝΑ ΑΣΤΡΑΠΕΛΑΟΥ

Αν δεν ξέριες καλά τα Χανιά και το λιμάνι τους, θα συμβάλεις ερήμην σου ώστε το θρυλικό σπίτι του Τζον Κράξτον (1922-2009), χωμένο στα μικρά στενά, να διατηρηθεί ως το καλό κρυμμένο μουσείο της πόλης. Η είσοδος του είναι ένα μικρό πέρασμα στον κόσμο του ζωγράφου, κατευθείαν στη μικρή κουζίνα η οποία διατηρείται όπως τη ζούσε ο ίδιος, με τους σταυρούς αιθάλης από το φως της Ανάστασης στην εσοχή της εξώπορτας, με τα τοιγκέλια του χασάπη σαν ένα αναποδογυρισμένο μπουκέτο να δημιουργούν μια αυτοσχεδία ραφιέρα για τα καραφάκια, με τον μικρό λευκό πίνακα με τα τηλέφωνα των φίλων για να είναι άμεσα προσβάσιμα, γραμμένα με το χέρι από τον Κράξτον (Ghika, yannis sculptor, Ανδρέας Ταξί, μεταξύ άλλων) και με τον πίνακα του Μιρό πάνω από το μικρό τραπέζι που ακουμπάει κολλητά στον τοίχο. Ο πίνακας δεν είναι αυθεντικός, αλλά ένα αντίγραφο που είχε ζωγραφίσει ο ίδιος ο Κράξτον όταν κάποια στιγμή έπεσε θύμα κλοπής. «Κάποιος τον νάρκωσε, προφανώς ρίχνοντας κάτι στο ποτό του και έκλεψε τα έργα φιλων του που είχε μέσα στο σπίτι. Ο Τζον είχε πάντα το σπίτι ανοιχτό για τον κόσμο, φίλοι και

γνωστοί έρχονταν και έμειναν εδώ. Βέβαια, ύστερα από αυτό το γεγονός άρχισε να προσέχει λίγο περισσότερο» θα σχολιάσει ο Ιαν Κόλινς, βιογράφος του Κράξτον, διαχειριστής του κληροδοτήματός του μαζί με τον σύντροφο του Κράξτον, Ρίτσαρντ Ράιλι, αλλά και επιμελητής της επερχόμενης έκθεσης αφιερωμένης στον καλλιτέχνη στο Μουσείο Μπενάκη από τις 12 Απριλίου (η οποία θα ταξιδέψει στη συνέχεια στα Χανιά και στη Δημοτική Πλακοθήκη της πόλης τον επερχόμενο Οκτώβριο - επέτειο και εκατό χρόνια από τη γέννηση του Κράξτον). Ο Κόλινς γνώρισε τον Κράξτον στο Λονδίνο το 2000, όταν ήταν πλέον σωστός Κρητικός, με το μουστάκι του και τα ελληνικά του που είχε μάθει πριν από χρόνια μεταξύ άλλων από τους ναύτες και τους βοσκούς που γνώριζε και ζωγράφιζε στους καμβάδες του. «Εμοιαζε σαν να είχε μόλις έρθει από τα βουνά της Κρήτης» θυμάται. «Ελεγε υπέροχες ιστορίες που δεν είχα ξανακούσει. "Μπορώ να γράψω τη βιογραφία σου;" τον ρώτησα. "Όχι και μην το ξαναπεις αν θές να είσαι φίλος μου. Το έχω απαγορεύσει από το 1948 και δεν θα αλλάξω γνώμη το 2000" απάντησε. Οπότε άρχισα να κρατάω σημειώσεις κρυφά. Μου είπε τελικά ότι μπορούσα να κάνω ένα βιβλίο αλλά

με τους δικούς του όρους. Το ξεκίνησα και κυκλοφόρησε η μονογραφία "John Craxton" το 2011. "Είναι ξεκάθαρο ότι θα γράφεις ένα άλλο βιβλίο όταν βγω από τη μέση, οπότε ας σου πω κάποιες πληροφορίες" μου είπε τρία χρόνια πριν πεθάνει». Η βιογραφία με τις ιστορίες που δεν ήθελε ο Κράξτον να συμπεριληφθούν σε εκείνη την πρώτη έκδοση πρόκειται να κυκλοφορήσει σύντομα στα ελληνικά από τις εκδόσεις Πατάκη, λίγο προτού εγκαινιαστεί και η έκθεση στο Μουσείο Μπενάκη. Με τον Κόλινς συναντηθήκαμε στα Χανιά και το σπίτι του Κράξτον προ μερικών εβδομάδων, μια βροχερή μέρα με πολύ αέρα. Ο άσχημος καιρός δεν έκανε τη θέα από το μπαλκόνι στο πάνω πάτωμα του τετραώροφου επί της ουσίας σπιτιού λιγότερο εντυπωσιακή: Η θάλασσα, το λιμάνι με το τουρκικό τζαμί και στο βάθος ο Σταυρός όπου γυρίστηκε ο «Ζορμπά» και έζησε τελικά ένας άλλος που λάτρευε την Κρήτη και τα Χανιά, ο διευθυντής φωτογραφίας της ταινίας και βραβευμένος με Όσκαρ Γουόλτερ Λάσαλι.

Το στενό και ψηλό σπίτι του Κράξτον είναι επί της ουσίας το ένα άκρο ενός κάποτε ερειπωμένου παλάτιο το οποίο είχε διατηρηθεί σε επιμέρους κομμάτια. Ο Κράξτον έζησε εκεί από το 1960 - χρονιά που αγόρα-

σε το σπίτι «με προφορικό συμβόλαιο σφραγισμένο με χειραφία», όπως σημειώνει στη βιογραφία ο Κόλινς - ως και το τέλος της ζωής του. Χονδρικά δηλαδή, γιατί όταν άρχισε να παρουσιάζει προβλήματα υγείας επέστρεψε στη γενέτειρά του το Λονδίνο, όπου και πέθανε τελικά το 2009, αν και το σχέδιο ήταν πάντα «η επιστροφή στην Κρήτη». Παρεμπιπτόντως, ένα αντίστοιχο «σχέδιο» ήταν να μείνει κάποια στιγμή στο άλλο σπίτι που είχε αγοράσει στην Κρήτη, στο χωριό Σούρη στην επαρχία Αποκορώνου. Ένα διώροφο κτίριο

1. Η είσοδος στο σπίτι και στην κουζίνα του με τους σταυρούς αιθάλης από τα βράδια της Ανάστασης.
2. Το εργαστήριο όπου ζωγράφιζε στον τελευταίο όροφο του σπιτιού.

Ο Τζον Κράξτον στο εργαστήριό του.

«Ο Τζον Κράξτον ήρθε στην Ελλάδα το 1946 μαζί με τον στενό του φίλο Λούσιαν Φρόνιτ, αλλά η πρώτη φορά που βρέθηκε στην Κρήτη ήταν το 1947, αφότου είχε περάσει πρώτα από το νησί του Πόρου»

«Νεκρή φύση με τρεις ναύτες» (1980-85).

σον βέβαια ο θάνατος θα τον έβρισκε στην Ελλάδα. Ο στόχος είναι πλέον να αποκατασταθεί το κτίριο και να γίνει ένα «καταφύγιο» καλλιτεχνών στα πρότυπα της κατοικίας του Πάτρικ Λι Φέρμορ στην Καρδαμύλη. Οι δυο τους υπήρξαν στενοί φίλοι, όπως και με τον Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα, οπότε ακόμα και η μετά θάνατον ζωή του έργου και του ονόματός τους θα μπορούσε να έχει μια αντίστοιχη πορεία. Εξάλλου το σπίτι των Χανίων

στην οδό Μόσχων προορίζεται για χώρο residency ενός καλλιτέχνη που θα μπορούσε να εμπνευστεί από το περιβάλλον όπου έζησε ο Κράξτον. Σε αυτή τη «φωλιά του τερμίτη», όπως συνήθιζε να αποκαλεί πολύ επιτυχημένα το σπίτι του ο Κράξτον, το σίγουρο είναι ότι δεν υπάρχει πλεόνασμα τετραγωνικών, όμως παραδόξως οι χώροι είναι ανοιχτοί, και βέβαια ιδιαίτερα καλόγουστοι, με εκείνη την αβίαση

κοιμφότητα και μποέμ αισθητική που έχουν οι ιδιωτικοί χώροι των περισσότερων καλλιτεχνών. «Ήταν ένα σπίτι που όλο συνηρούσε αλλά δεν τελείωνε και ποτέ, ο Κράξτον ζούσε μονίμως σε χόσος. Για παράδειγμα, για να πάει από το ισόγειο στον πρώτο δεν υπήρχε κανονικό κλιμακοστάσιο αλλά μια μεταλλική σκάλα» θα σχολιάσει ο Κόλινς. Η επιλογή της Κρήτης και συγκεκριμένα των Χανίων έγινε για τον Κράξτον έπειτα από μια σοβαρή περιήγηση στην Ελλάδα αλλά και εκτός της, σε μέρη όπου είχε υπάρξει ελληνική ιστορία. «Ο Κράξτον ήθελε να βρίσκεται στην Ελλάδα από όταν ήταν μικρός. Είχε στοργικούς, φιλότεχνους γονείς, οι οποίοι του επέτρεψαν μια ανέμελη και ελεύθερη παιδική ηλικία. Έκανε πάντα ό,τι ήθελε. Και αυτό που ήθελε περισσότερο απ' όλα ήταν να είναι καλλιτέχνης. Αλλά ήταν ανεπίδεκτος μαθήσεως. Δεν του άρεσε καθόλου το σχολείο, εκπαίδευσε τον εαυτό του στα μουσεία όπου πάντα τον έλκυε η αρχαία ελληνική τέχνη. Κάποια στιγμή οι γονείς του τον έστειλαν να κάνει διακοπές με μια οικογένεια φίλων οι οποίοι ήταν μεγάλοι ομιλητές και είχαν στην κατοχή τους και πίνακες του Ελ Γκρέκο, ενός ζωγράφου που επίσης αγαπούσε ιδιαίτερα. Ήταν πάντα αδιανήγχα ταχέρως, με τους γονείς

του, με το ταλέντο που του δόθηκε, με τις συμπτώσεις στη ζωή του». Ο Κράξτον ήρθε τελικά στην Ελλάδα το 1946 μαζί με τον στενό του φίλο Λούσιαν Φρόνιτ, αλλά η πρώτη φορά που βρέθηκε στην Κρήτη ήταν το 1947, αφότου είχε περάσει πρώτα από τον Πόρο. Ήταν το «δωρό» που έκανε στον εαυτό του για τα 25α γενεθλιά του, ένα ταξίδι με τρεις στόχους, «να εξερευνηθεί το παλάτι του βασιλιά Μίνωα, να βρει τη γενέτειρα του Ελ Γκρέκο» και να ξανασυναντηθεί με έναν χορευτή χασάπη που είχε γνωρίσει ως φαντάρο στον Πόρο και τώρα είχε απολυθεί από το Ναυτικό και είχε επιστρέψει στην Κρήτη όπου δούλευε στην κρεαταγορά του Ηρακλείου. Οπότε ξεκίνησε από αυτή την πόλη την εξερεύνησή του στο νησί. «Αμέσως λάτρεψε το μέρος. Το πρώτο βράδυ πήγε στην Κνωσό και κοιμήθηκε στο πάτωμα της βίλας Αριάδης του Άρθουρ Έβανς. Ο Τζον πήγε να αναζητήσει τον φίλο του τον ναυτικό και βρέθηκαν σε μια ταβέρνα της περιοχής. Εκεί τον είδε να χορεύει ζεϊμπέκικο: να φέρνει έναν γύρο μια αναποδογυρισμένη καρέκλα και έπειτα να αρπάζει τα μπροστινά πόδια της, να κάνει μια τούμπα προς τα πίσω πάνω από αυτή, για να προσγειωθεί σταθερά στα πόδια του και να συνεχίσει να χορεύει. Θύμιζε τα ταυροκαθάψια και εκείνος

ήταν λοιπόν ένας σύγχρονος Μινωίτης. Αυτό ήταν που αγαπούσε στην Ελλάδα ο Τζον, τη σύνδεσή της με την ιστορία της: θα πει ο Κόλινς. Μετά την πρώτη περιήγηση στο Ηράκλειο, τα Χανιά ήταν εκείνα που τον κέρδισαν τελικά. «Πέρα από την αρχιτεκτονική και την αρχαιολογία, ήταν πλούσια σε μύθο και μυστήριο. Ο Τζον είδε μάλιστα έναν γόνιμο οινικό ναο, όταν μια κουκουβάγια προσγειώθηκε σ' ένα μπαλκόνι με ένα φίδι στο ράμφος της», όπως σημειώνει στο βιβλίο του ο Κόλινς. Στον Τζον Κράξτον άρεσε να ζωγραφίζει την καθημερινή ζωή, «πήγαινε στα βουνά της Κρήτης, έψαχνε τους αντάρες φίλους του Πάτρικ Λι Φέρμορ και έκανε πολλά πορτρέτα τους». Το «πλήρως», με την έννοια ότι δεν έγινε ποτέ τόσο διάσημος όσο ο κολλητός του για ένα φευγάρι Λούσιαν Φρόνιτ, με τον οποίο γιγνούσαν στο Λονδίνο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αλλά και σε εκείνο το παρθενικό ταξίδι στον Πόρο. «Ο Κράξτον ήταν διάσημος στην Αγγλία προτού έρθει στην Ελλάδα, υπό μια έννοια πιο διάσημος από τον Φρόνιτ, αλλά δεν ήθελε τη φήμη, ήθελε να ζήσει τη ζωή του. Δεν του άρεσε η Αγγλία και ο καιρός της, ήθελε να βρίσκεται στον ήλιο. Στα Χανιά του άρεσε η αρχιτεκτονική και το λιμάνι, του άρεσαν οι

εκκλησίες, οι μουσικές αρχαιότητες, του άρεσαν τα πάντα. Νομίζω ότι έβαλε όλα αυτά τα στοιχεία στις εικόνες του. Η άποψή μου είναι ότι έγινε Έλληνας και ότι η δουλειά του ήταν πολύ ελληνική, απ' όταν ήρθε στα 23 του μέχρι που πέθανε στα 87 του όλα σχεδόν τα έργα του είχαν σχέση με την Ελλάδα» καταλήγει ο Κόλινς.

Ο κατάσκοπος που ήρθε από το κρύο
Ο Κράξτον δεν έκρυβε το γεγονός ότι είχε φίλους στη βρετανική προέβεια στην Αθήνα, μερικοί από τους οποίους ήταν μουσικοί αξιωματικοί της υπηρεσίας πληροφοριών. Τόσο όσο βρισκόταν στον Πόρο αλλά και στα Χανιά υπήρχε η φήμη ότι ήταν κατάσκοπος. «Δεν μπορούσε ποτέ να κρατήσει ένα μουσικό ή χαμηλό προφίλ, οπότε εάν είχε υπάρξει, θα ήταν ο χειρότερος του είδους. Δεν ανεχόταν την εξουσία, του άρεσαν οι φάρσες και το να πειράζει τον κόσμο και πάντα φύλαγε τα πιο άξεστα λόγια του στα ελληνικά για τον ακροατή που θα σοκαριζόταν πιο εύκολα. Μήπως η ίδια η απιθανότητά του να ήταν και το πιο πεπαιγμένο προσώπιό; Πολύ πιο πιθανό ήταν να του ξεφύγει κάτι σε ένα πάρτι αργά το βράδυ παρά να πει μια λέξη χαμηλόφωνα και συνεπιδείχτα στην ηρεμία ενός ελληνικού πρωινού».

3. Φωτογραφία του νεαρού Κράξτον μέσα στο σπίτι.
4. Ο βιογράφος του Κράξτον, Ιαν Κόλινς.